

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ
ΑΘΗΝΑ 1999

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΤΖΙΑΝΤΖΗ

*Κοινωνία, διακβέρωση και σκέψη
στην Εύρωπη, 312-1500*

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ
ΤΟΥ
ΕΕΕΒΙΕΗ
Η

DAVID NICHOLAS

Η εκτίμηση μας για τους αθεϊστικούς είναι από το γεγονός ότι ουσιαστικά όλοι οι σωζόμενοι παλιόμοιροι της πρώτης γενιάς της εκκλησίας, οι οποίοι είχαν αποκτήσει την πίστη τους, ήταν άνθρωποι που είχαν περάσει από την εκπαίδευση των σχολείων και των πανεπιστημίων, και οι οποίοι είχαν αποκτήσει την πίστη τους, όχι μόνο από την εκπαίδευση, αλλά και από την εμπειρία της ζωής. Η εκτίμηση μας για τους αθεϊστικούς είναι από το γεγονός ότι ουσιαστικά όλοι οι σωζόμενοι παλιόμοιροι της πρώτης γενιάς της εκκλησίας, οι οποίοι είχαν αποκτήσει την πίστη τους, ήταν άνθρωποι που είχαν περάσει από την εκπαίδευση των σχολείων και των πανεπιστημίων, και οι οποίοι είχαν αποκτήσει την πίστη τους, όχι μόνο από την εκπαίδευση, αλλά και από την εμπειρία της ζωής.

Επομένως, οι αθεϊστές πρέπει να ιδωθούν, τουλάχιστον ως ένα βαθμό, ως κινήματα για την ηθική μεταστροφή. Όλες όμως αυτές οι απόψεις που θεωρούνταν απεχθές και άβυσσος, είναι ομαφές ότι τα περισσότερα μέλη της εκκλησίας, οι οποίοι είχαν περάσει από την εκπαίδευση των σχολείων και των πανεπιστημίων, και οι οποίοι είχαν αποκτήσει την πίστη τους, ήταν άνθρωποι που είχαν περάσει από την εκπαίδευση των σχολείων και των πανεπιστημίων, και οι οποίοι είχαν αποκτήσει την πίστη τους, όχι μόνο από την εκπαίδευση, αλλά και από την εμπειρία της ζωής.

Οι αθεϊστές και η κίνησή τους

σκόνη και κάηκε στην πυρά με την κατηγορία του αίρετικού το 1126, έκανε αντικληρικά κηρύγματα και επέκρινε όλα τα μέσα με τα οποία οι ζωντανοί έλπιζαν να βελτιώσουν τη μοίρα των νεκρών, όπως προσφορές, έλεημοσύνες και προσευχές, επειδή ο καθένας θα κρινόταν ανάλογα με τη δική του αξία. Δίδαξε ότι η Έκκλησία ήταν μια άορατη κοινότητα πίστης και ότι τα κτίρια και οι σταυροί δεν είχαν καμιά χρησιμότητα.

Οι Βάλδιοι

Ο Βάλδος (το όνομα «Πέτρος» που του δόθηκε αργότερα δεν αναφέρεται σε καμία πηγή της εποχής του), ένας πλούσιος έμπορος από τη Λυόν της νότιας Γαλλίας, αντιπροσώπευε μια πιό σοβαρή απειλή για την Έκκλησία. Ο Βάλδος άρχισε να δυσανασχετεί με τα ίδια του τα πλούτη επειδή ο Χριστός και οι μαθητές του, καθώς και πολλοί σύγχρονοι του Βάλδου, ζούσαν μες στη φτώχεια. Το 1173, μιά χρονιά σιτοδείας που έπληξε πολύ κόσμο, ο Βάλδος άκουσε το κήρυγμα ενός τροβαδούρου, πιθανόν κάποιου Καθαρού από τη νοτιοδυτική Γαλλία. Αφού συμβουλευτήκε τοπικούς θεολόγους, ο Βάλδος κατέληξε στο συμπέρασμα ότι για να κατακτήσει την τελειότητα θα έπρεπε να πουλήσει όλα του τα υπάρχοντα και να τα δώσει στους φτωχούς. Έτσι, μοιράστηκε την περιουσία του με τη σύζυγό του (στη Λυόν, όπως και στα περισσότερα μέρη, υπήρχε ένα καθεστώς κοινής ιδιοκτησίας που προστάτευε τα συμφέροντα της συζύγου), αλλά έστειλε τις δύο κόρες του σε κάποιο μοναστήρι εν αγνοία της μητέρας τους. Τότε, μαζί με δώδεκα μαθητές, απαρνήθηκε τα έγκόσμια και άρχισε να κηρύττει, να θεραπεύει τους ασθενείς και να μοιράζει τρόφιμα στους άναξιοπαθούντες. Ο Βάλδος φρόντισε να μεταφραστούν τα ευαγγέλια στα προβηγκιανά, τη γλώσσα της περιοχής της Λυόν, και η διάδοση της γνώσης των γραφών προσέθεσε βαρύτητα στα επιχειρήματά του.

Η αντίληψη του Βάλδου περί αποστολικής πενίας ήταν ασυνήθιστη, όχι ως προς την επισήμανση ότι ο Ίησους και οι μαθητές του ήταν φτωχοί, αλλά επειδή επέμενε ότι η απόλυτη πενία, σε μίμηση του Ίησού, ήταν ο μοναδικός δρόμος για τη σωτηρία και, επομένως, για να κερδίσει κανείς την έγκριση του Θεού θα έπρεπε να ζει σε

συνθήκ
και ως
ἀρχικό
ρύττοι
κεῖνος
να συ
δίωκ. τ
πτές ἀ
κάστη
γνωστ
βουνά
στερα
δος συ
στάντι
ἱεραρχ
και οἱ
τῆς ὕλ
ζωή. ἡ
ἀπλή
σματα
ρατος
πιστῶ
δόγμα
σύνη τ
σχοντε

Ἡ ἀντ
Καθα
πού π
Τουλο
ἦταν κ
στήν ὕ
χε ἀπα
ρώπη

συνθήκες φτώχειας. Ἐπιπλέον, οἱ Βάλδιοι ἢ Βαλδένσιοι, γνωστοὶ καὶ ὡς οἱ «Φτωχοὶ τῆς Λυόν», ἦταν λαϊκοί. Ἔτσι, ἂν καὶ ὁ πάπας ἀρχικὰ ἐνέκρινε τὸν ὄρκο τους τῆς πενίας, δὲν τοὺς ἐπέτρεψε νὰ κηρύττουν, ἐκτὸς καὶ ἂν συμφωνοῦσε ὁ τοπικὸς ἐπίσκοπος. Ὅταν ἐκεῖνος ἀρνήθηκε, ἡ αἴσθησή τους περὶ ἱερῆς ἀποστολῆς τοὺς ὤθησε νὰ συνεχίσουν τὸ κήρυγμα. Τὸ 1184, ὀρισμένα δόγματα τῶν Βαλδίων, ποὺ ἦταν ἐξοικειωμένοι μὲ τὶς γραφὲς ἀλλὰ ἀγνοοῦσαν τὶς λεπτοὺς ἀποχρώσεις τῆς θεολογίας καὶ τοῦ κανονικοῦ δικαίου, καταδικάστηκαν ἀπὸ τὸν πάπα ὡς αἰρετικά. Ἡ τύχη τοῦ Βάλδου εἶναι ἀγνωστη, ἀλλὰ οἱ ὄπαδοί του ἀναγκάστηκαν νὰ καταφύγουν στὰ βουνὰ τῆς νοτιοανατολικῆς Γαλλίας καὶ στὴν Ἑλβετία. Μεταγενέστερα βαλδινὰ δόγματα —δὲν εἶναι ἐξακριβωμένο ἂν ὁ ἴδιος ὁ Βάλδος συμμεριζόταν τέτοιες ἀντιλήψεις— ἦταν πρόδρομοι τοῦ προτεσταντισμοῦ. Ἀπέρριπταν τὰ μυστήρια, ἀρνοῦνταν ὅτι ἡ ἐπισκοπικὴ ἱεραρχία κατεῖχε τὴν ἐξουσία τῶν κλειδιῶν καὶ ὑποστήριζαν, ὅπως καὶ οἱ Καθαροί, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἦταν ἓνα ἀμαρτωλὸ δημιούργημα τῆς ὕλης καὶ οἱ ἐπιταγὲς τῆς δὲν εἶχαν ἀντίκρισμα στὴ μετὰ θάνατον ζωὴ. Ἴσως ἡ οὐσία τοῦ βαλδινοῦ δόγματος νὰ ἦταν ἡ θέση ὅτι ἡ ἀπλὴ πίστη στὸν Χριστὸ ἀρκοῦσε γιὰ τὴ σωτηρία χωρὶς τὰ θεσπίσματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως, εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος τῆς ἔχθρας κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἦταν ἡ ἰδέα ὅτι τὸ σῶμα τῶν πιστῶν ἦταν μιὰ καθαρὰ πνευματικὴ κοινότητα, ἂν καὶ τὸ βαλδινὸ δόγμα ἐμπεριεῖχε καὶ στοιχεῖα κοινωνικοῦ εὐαγγελίου, τὴν ἀδελφότητά τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴ μέριμνα γιὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς πᾶσχοντες.

Οἱ Καθαροί

Ἡ ἀντιυλιστικὴ θεώρηση ἐκφράστηκε πιὸ ριζοσπαστικὰ ἀπὸ τοὺς Καθαροὺς (Τέλειους), γνωστοὺς καὶ ὡς Ἀλβιγηνοὺς ἢ Ἀλβιγγίους, ποὺ πῆραν τὸ ὄνομά τους ἀπὸ τὴν πόλη Ἀλβίγη τῆς κομητείας τῆς Τουλούζης, ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια κέντρα αὐτῆς τῆς αἵρεσης. Οἱ Καθαροὶ ἦταν κληρονόμοι τοῦ μανιχαϊσμοῦ, μιᾶς αἵρεσης ποὺ εἶχε ἐμφανιστεῖ στὴν ὕστερη Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία. Ἦδη τὸ 1000 ἡ αἵρεση αὐτὴ εἶχε ἀποκτήσει ρίζες στὰ Βαλκάνια καὶ φαίνεται ὅτι ἐπανῆλθε στὴν Εὐρώπη μὲ τὴν ἐπιστροφὴ τῶν σταυροφόρων. Ἡ ἰσχυρότερη βάση τοῦ

κινήματος βρισκόταν στη νότια Γαλλία, όπου μέχρι το 1170 οι Καθαροί είχαν δημιουργήσει τη δική τους επισκοπική οργάνωση, αλλά υπήρχαν και πολυάριθμοι Καθαροί στην Τοσκάνη και τη Λομβαρδία.

Οι Μανιχαίοι της Αρχαιότητας είχαν προσπαθήσει να λύσουν το πρόβλημα του κακού δεχόμενοι την ύπαρξη δύο θεοτήτων: ενός θεού του αγαθού από καθαρό πνεύμα ή φως, δηλαδή του θεού της Καινής Διαθήκης, και ενός πονηρού πρίγκιπα του σκότους, δηλαδή του θεού της Παλαιάς Διαθήκης, ο οποίος δημιούργησε τον κόσμο. Άλλα ενώ οι όπαδοι του μανιχαϊσμού πίστευαν ότι οι δύο θεοί ήταν ισοδύναμοι, πολλοί Καθαροί πίστευαν ότι ο Θεός είχε επιτρέψει στον Σατανά να διεισδύσει στον κόσμο με σκοπό να τον συντρίψει στο τέλος. Η πορεία της ιστορίας είναι ο πόλεμος ανάμεσα στις δύο θεότητες, που θα λήξει όριστικά με τη νίκη του θεού του φωτός στη μάχη του Αρμαγεδώνα.

Η ύλη είναι η αρχή του πονηρού, ενώ το φως, που είναι έντελώς άυλο, είναι η αρχή του αγαθού. Ο άνθρωπος βρίσκεται φυλακισμένος σε ένα υλικό σώμα στη διάρκεια της ζωής του στη γη, αλλά πάντα πρέπει να αγωνίζεται ώστε να περιορίζει στο ελάχιστο την επαφή του με την ύλη. Οι Καθαροί επέβαλλαν αυστηρούς περιορισμούς στη διατροφή, κυρίως την αποχή από ότιδήποτε ήταν προϊόν σεξουαλικής επαφής. Έτσι, το κρέας, τα πουλερικά και τα αυγά ήταν απαγορευμένα, αλλά τα ψάρια και οι φυτικές τροφές επιτρέπονταν. Οι Καθαροί απέριπταν τον υλικό πλούτο, καταδικάζοντας τα κτίρια, τα ιερά λείψανα και τη λοιπή περιουσία της Εκκλησίας. Απέριπταν τη θεία λειτουργία και τα μυστήρια επειδή συνδέονταν με την ύλη. Το καθαρτήριο και η κόλαση βρίσκονταν στη γη, δηλαδή συμπυκνώνονταν στο μαρτύριο του να ζει κανείς σε ένα υλικό σώμα. Επίσης, δεν αναγνώριζαν την έξουσία του κοσμικού κράτους και αρνούσαν να δώσουν όρκο.

Οι «Τέλειοι», ή έλιτ του κινήματος των Καθαρών, αποκτούσαν αυτή τη θέση με δημόσια τελετή, κατά την οποία αρνούσαν πλήρως την ιδιοκτησία, αποδέχονταν την αγαμία και δεσμεύονταν να μην φάνε ποτέ τα προϊόντα της σεξουαλικής επαφής των ζώων. Οι Τέλειοι είχαν την κορυφαία ευθύνη να προσηλυτίσουν και άλλους. Παρά τον άκραίο ασκητισμό του, το κίνημα των Καθαρών διαδόθηκε τόσο ραγδαία που ίσως μέχρι το 1200 να το είχε άσπαστεί ο μισός

πληθυσμό
διαδόχου
Καθαροί
τους κ
τους Τ
«παρ
νες χρ
τη ρήτ
κάποι
14ου σ
νερών
Ο τ
πολύ
της δυ
αυτή τ
ροφορ
γηνών
χριστι
στρατε
ρίκου
που δι
λούντε
λίας ά
θαρών
λίας ν
τις στα
ρίως κ
σκεία
Άλβιγ
νομέν
κοίνω
κοί. Μ
στράφ
πρώτο
έναν κ
θει έπ

πληθυσμός της νότιας Γαλλίας. Ωστόσο, για να κατανοήσουμε τη διάδοσή του, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι υπήρχαν δύο τύποι Καθαρών. Οί ὄρκοι τῆς ἀγνότητος καὶ τῆς ἐγκράτειας δὲν δέσμευαν τοὺς κοινούς «πιστούς», πού τὸ κύριο καθήκον τους ἦταν νὰ τιμοῦν τοὺς Τέλειους, οἱ ὅποιοι συχνὰ ἔδιναν τὸν ὄρκο τῆς τελειότητος (τὴν «παρηγορία») ὅταν βρίσκονταν στὰ τελευταῖα τους. Οἱ νομιμόφρονες χριστιανοὶ ἰσχυρίζονταν ὅτι οἱ Καθαροὶ χρησιμοποιοῦσαν αὐτὴ τὴ ρήτρα διαφυγῆς γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν σεξουαλικὴ ἀσυδοσία, ἐνῶ κάποιες καταθέσεις πού δόθηκαν στὴν Ἱερὰ Ἐξέταση στὶς ἀρχές τοῦ 14ου αἰώνα ἀπὸ Καθαροὺς πού εἶχαν καταφύγει στὰ Πυρηναῖα φανερώνουν ὅτι αὐτὸς ὁ ἰσχυρισμὸς περιεῖχε κάποια δόση ἀλήθειας.

Ὁ πάπας Ἰννοκέντιος Γ' συνειδητοποίησε ὅτι οἱ Καθαροὶ ἦταν πολὺ ἰσχυροὶ γιὰ νὰ τοὺς καταστείλει ἡ Ἐκκλησία μόνο μὲ τὶς δικές της δυνάμεις. Ἔτσι, ὅταν ὁ ἀπεσταλμένος του δολοφονήθηκε στὴν ἀυλὴ τοῦ κόμη Ραϋμόνδου Σ' τῆς Τουλούζης τὸ 1208, κήρυξε σταυροφορία κατὰ τῶν Καθαρῶν. Ἡ «Σταυροφορία κατὰ τῶν Ἀλβιγηνῶν» ἦταν ἡ πρώτη πού κηρύχθηκε ἐνάντια σὲ ἕναν κατ' ὄνομα χριστιανικὸ λαό. Δὲν θὰ ἦταν ἡ τελευταία· ἀναφερθήκαμε στὴν ἐκστρατεία τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Δ' κατὰ τοῦ αὐτοκράτορα Φρειδερίκου Β', ἐνῶ ἤδη τὸν 14ο αἰώνα οἱ περισσότεροὶ παπικοὶ πόλεμοι πού διεξάγονταν κατὰ τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων τῆς Ρώμης ἀποκαλοῦνται σταυροφορίες. Ὁ βασιλιάς Φίλιππος Αὐγουστος τῆς Γαλλίας ἀρνήθηκε νὰ συμμετάσχει ὁ ἴδιος στὸν πόλεμο κατὰ τῶν Καθαρῶν, ἀλλὰ ἐπέτρεψε σὲ πεντακόσιους εὐγενεῖς τῆς βόρειας Γαλλίας νὰ λάβουν μέρος στὴ σταυροφορία. Ὅπως εἶχε συμβεῖ καὶ μὲ τὶς σταυροφορίες στὴν Παλαιστίνη, ἔτσι καὶ αὐτὴ προσείλκυσε κυρίως κατώτερους εὐγενεῖς πού ἔλπιζαν νὰ χρησιμοποιήσουν τὴ θρησκεία ὡς πρόσχημα γιὰ λαφυραγωγία. Ἡ Σταυροφορία κατὰ τῶν Ἀλβιγηνῶν συνοδεύτηκε ἀπὸ ἀνείπωτες σφαγὲς πολιτῶν, ἀρχῆς γενομένης στὴν Μπεζιέ τὸ 1209, ὅπου ὁ παπικὸς ἀπεσταλμένος ἀνακοίνωσε μὲ ἀρκετὴ ἱκανοποίησις ὅτι εἶχαν σφαγιαστεῖ 20.000 αίρετικοί. Μετὰ τὴν παράδοσις τοῦ κόμη Ραϋμόνδου Σ', οἱ σταυροφόροι στράφηκαν κατὰ τῶν ὑποτελῶν του. Ὁ μεγάλος νικητῆς σ' αὐτὸ τὸ πρῶτο στάδιο τῆς σταυροφορίας ἦταν ὁ Σίμων, κόμης τοῦ Μονφόρ, ἕνας κατώτερος βαρόνος τῆς βόρειας Γαλλίας πού κατάφερε νὰ τεθεῖ ἐπικεφαλῆς τῶν σταυροφορικῶν δυνάμεων μετὰ τὴν κατάληψις

τῆς Μπεζιέ. Πέθανε τὸ 1218 ἔχοντας κατ' ὄνομα τοὺς τίτλους τοῦ κόμη τῆς Τουλούζης, τοῦ δούκα τῆς Ναρβόνης καὶ τοῦ ὑποκόμη τῆς Μπεζιέ καὶ τῆς Καρκασσόν. Ὁ Σίμων διεκδίκησε τὴν ἀγγλικὴ κομητεία τοῦ Λέστερ ὡς κληροδότημα ἀπὸ τὴ μητέρα του, ἐνῶ ὁ γιὸς καὶ συνονόματός του ἀργότερα παντρεύτηκε τὴν ἀδελφὴ τοῦ Ἑρρίκου Γ' τῆς Ἀγγλίας καὶ ἔστρεψε τοὺς βαρόνους κατὰ τοῦ γαμπροῦ του.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μονφόρ, ὁ πάπας προσέφερε τὴν ἡγεσία τῆς σταυροφορίας στὸν κόμη Τιμπώ Δ' τῆς Καμπανίας, ἐνῶ ὁ Φίλιππος Αὐγουστος διόρισε τὸν πρίγκιπα διάδοχο, τὸν μέλλοντα Λουδοβίκο Η', ἐπικεφαλῆς τοῦ κινήματος ὥστε νὰ περιορίσει τὴν ἐξουσία τοῦ Τιμπώ. Σύμφωνα μὲ τὴν εἰρήνη ποὺ συνομολογήθηκε τὸ 1229, ὁ κόμης Ραϊμόνδος Ζ' κράτησε τὴν πόλη τῆς Τουλούζης ἀλλὰ παραχώρησε στὸ στέμμα σημαντικὲς ἐκτάσεις στὰ ἀνατολικά τῆς ὁμώνυμης ἐπαρχίας. Ἡ κόρη καὶ μοναδικὴ κληρονόμος τοῦ Ἰωάννα παντρεύτηκε τὸν Ἀλφόνσο τοῦ Πουατιέ, τὸν νεότερο ἀδελφὸ τοῦ βασιλιᾶ Λουδοβίκου Θ'. Τὸ 1242, ὁ Ραϊμόνδος Ζ' ξεκίνησε ξανὰ τὶς ἐχθροπραξίες, ἀλλὰ ὁ ἅγιος Λουδοβίκος ἐξουδετέρωσε τὴν ἀντίσταση τῶν Ἀλβιγινῶν μὲ μιὰ ὠμὴ σφαγὴ στὸ Μονσεγκύρ. Ὁ Ἀλφόνσος τοῦ Πουατιέ καὶ ἡ σύζυγός του ἦταν ἄτεκνοι, καὶ τὸ 1270, μὲ τὸ θάνατο τοῦ Ἀλφόνσου, ἡ κομητεία τῆς Τουλούζης ἐπανῆλθε στὸ γαλλικὸ στέμμα.

Ἡ Τουλούζη ἦταν ἓνα πολὺ σημαντικὸ προγεφύρωμα τοῦ στέμματος στὸ Λανγκεντόκ. Ἡ σημασία της εἶναι ἰσοδύναμη μὲ τὴν προσάρτηση τῆς Νορμανδίας καὶ τοῦ Πουατοῦ τὸ 1204-1205. Οἱ ἴδιοι οἱ σταυροφόροι ἐρήμωσαν τὴ νότια Γαλλία. Τότε συντρίφθηκε ἡ πρὶ πλούσια προφορικὴ πολιτισμικὴ παράδοση τῆς Εὐρώπης. Στὴ διάρκεια τοῦ ἐπόμενου αἰώνα, ἡ νοτιοδυτικὴ Γαλλία θὰ ὑπέφερε ξανὰ ἀπὸ τοὺς πολέμους ἀνάμεσα στοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Ἀγγλους, ποὺ ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἐλέγχουν τὴν περιοχὴ τοῦ Μπορντώ. Οἱ ἴδιοι οἱ Καθαροὶ ἀναγκάστηκαν νὰ καταφύγουν στὰ βουνὰ ἀνάμεσα στὴ Γαλλία καὶ τὴν Ἰσπανία ὅπου συνέχισαν νὰ ζοῦν στὴν κόψη τοῦ ξυραφιοῦ.

Ἡ παπικὴ Ἱερὰ Ἐξέταση

Οἱ πάπες ἴδρυσαν τὴ δική τους Ἱερὰ Ἐξέταση στὶς ἀρχὲς τοῦ 13ου αἰώνα. Στὴ διάρκεια τοῦ πρώιμου Μεσαίωνα οἱ δογματικὲς παρεκ-

κλίσεις υπάγονταν στη δικαιοδοσία τῶν τοπικῶν ἐπισκόπων, ποὺ μπορούσαν νὰ ἐπιβάλλουν ἐπιτίμια, ἀλλὰ ὄχι τιμωρίες ποὺ συνεπάγονταν χύσιμο αἵματος. Ἄν καὶ τὸ πρόβλημα τῶν αἱρέσεων ἔπαιρνε σοβαρὲς διαστάσεις σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ 12ου αἰώνα, τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια δὲν ἀσχολοῦνταν τόσο μὲ τις αἱρέσεις ὅσο μὲ τις συγκρούσεις μὲ κοσμικοὺς γύρω ἀπὸ θέματα δικαιοδοσίας καὶ περιουσίας. Ὅταν κήρυξε τὴ Σταυροφορία κατὰ τῶν Ἀλβιγηνῶν, τὸ 1208, ὁ Ἰννοκέντιος Γ' δήλωσε ὅτι οἱ κοσμικοὶ ἡγεμόνες ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ βοηθοῦν τὴν Ἐκκλησία στὴν ἐκρίζωση τῶν αἱρέσεων. Ὡστόσο, μόνον τὸ 1233 ὁ πάπας Γρηγόριος Θ' ἵδρυσε ἐπισημῶς τὴν παπικὴ Ἱερὰ Ἐξέταση ὡς αὐτοτελὲς ἐκκλησιαστικὸ δικαστήριον, ξεχωριστὸ ἀπὸ τὰ ἐπισκοπικὰ δικαστήρια. Γιὰ τὴν ἀνάληψη ἐξεταστικῆς δράσης, ἔπρεπε νὰ διοριστεῖ ἓνας εἰδικὸς κατήγορος ἀπὸ τὸν πάπα. Ἐπομένως, τὸ ἀξίωμα τοῦ ἱεροεξεταστῆ δὲν ἦταν μόνιμο καὶ ἡ ἴδια ἡ Ἱερὰ Ἐξέταση λειτουργοῦσε μόνο στὶς περιοχὲς ὅπου ἦταν γνωστὸ ὅτι ὑπῆρχαν αἱρέσεις. Ὁ Γρηγόριος ἀνέθεσε κατεξοχὴν στοὺς Φραγκισκανοὺς τις διώξεις τῶν αἰρετικῶν.

Ἀσφαλῶς οἱ διαδικασίαι τῆς Ἱερᾶς Ἐξέτασης κάθε ἄλλο παρὰ τέλειες ἦταν, ἂν τις κρίνουμε μὲ τὰ σύγχρονα πρότυπα. Ἡ ἐνοχὴ τῶν κατηγορουμένων, ποὺ ὑποβάλλονταν σὲ βασανιστήρια γιὰ τὴν ἀπόσπαση ὁμολογιῶν, ἦταν δεδομένη ἐκ τῶν προτέρων. Ὁ κατηγορούμενος δὲν ἐρχόταν σὲ ἀντιπαράθεση μὲ αὐτὸν ποὺ τὸν εἶχε καταγγεῖλει, καὶ ἀναμφίβολα πολλοὶ ἀθῶοι κατηγορήθηκαν ἄδικα ἀπὸ προσωπικοὺς τοὺς ἐχθροὺς. Ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ γλιτώσει κανεὶς τὴν καταδίκη καὶ τὴν παράδοση στὴν κοσμικὴ ἐξουσία γιὰ νὰ καεῖ στὴν πυρὰ ἦταν ἡ ὁμολογία καὶ ἡ ἀποκήρυξη τῶν παραπτωμάτων του, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἂν τὰ εἶχε διαπράξει ἢ ὄχι. Ὡστόσο, ἡ σημασία τῆς Ἱερᾶς Ἐξέτασης στὴ ζωὴ τοῦ Μεσαίωνα ἔχει ὑπερτιμηθεῖ. Τὰ ἱεροεξεταστικὰ δικαστήρια ἦταν εἰδικὲς ἐπιτροπὲς ποὺ δὲν συνεδρίαζαν σὲ μόνιμη βάση. Ὁ αὐτοκράτορας Φρειδερίκος Β', διαφεύδοντας ἀκόμα περισσότερο τὴ φήμη του ὡς ἀνεκτικὸ δεσπότη, ἦταν ὁ μόνος κοσμικὸς ἡγεμόνας ποὺ κατέφευγε κάπως συστηματικὰ στὴν Ἱερὰ Ἐξέταση. Ὁ θεσμὸς αὐτὸς ἀναβίωσε προσωρινὰ στὶς ἀρχὲς τοῦ 14ου αἰώνα προκειμένου νὰ ἀντιμετωπιστεῖ ἡ ἀπειλή, ὅπως πίστευαν οἱ πάπες, ποὺ ἀντιπροσώπευαν οἱ Βεγίνες καὶ οἱ Πνευματικοὶ Φραγκισκανοί, ἀλλὰ τὸ 1330 ἡ Ἱερὰ Ἐξέταση στὴ Γαλ-

λία είχε πια γίνει βασιλικό δικαστήριο. Δεν είχε σχέση με την Ισπανική Ίερά Έξέταση που ιδρύθηκε το 1478 από τον βασιλιά Φερδινάνδο και τη βασίλισσα Ίσαβέλλα.

*Τὰ έπαιτικά τάγματα: ή νομιμοποίηση
τῆς μίμησης τοῦ Χριστοῦ*

Ἐάν και οἱ δοξασίες τῶν Καθαρῶν απέκλιναν πιδ οὐσιασικά από τὸ επίσημο ἐκκλησιαστικό δόγμα ἀπ' ὅ,τι οἱ πεποιθήσεις τῶν περισσότερων αἰρετικῶν, ὡστόσο οἱ ἀντιλήψεις και ἡ ὀργάνωσή τους εἶχαν σημαντική ἀπήχηση. Ἡ έπαιτική πρακτική νὰ ὑπάρχουν και λαϊκοὶ ἀδελφοὶ ὡς «μετανοοῦντες» εἶναι παρόμοια με τὴ διάκριση τῶν Καθαρῶν μεταξὺ ἀπλῶν πιστῶν και Τέλειων, ἄν και τὰ παλαιότερα μοναστικά κινήματα χρησιμοποιοῦσαν λαϊκοὺς ἀδελφοὺς γιὰ χειρωνακτική ἐργασία στὰ γαιοκτήματά τους και ὁ ἅγιος Φραγκίσκος τῆς Ἀσσίζης και ὁ Βάλδος εἶχαν στραφεῖ στὴν πενία ἐμπνεόμενοι από περιπλανώμενους ἱεροκήρυκες τῆς νότιας Γαλλίας ποὺ ἴσως ἦταν Καθαροί. Συχνὰ εἶναι δύσκολο νὰ κάνουμε τὴ διάκριση μεταξὺ ἀγίων και αἰρετικῶν στὴν πνευματική ζωὴ τῆς Εὐρώπης κατὰ τὰ τέλη τοῦ 12ου αἰῶνα και τὶς ἀρχές τοῦ 13ου.

Ἐὁ ἅγιος Φραγκίσκος τῆς Ἀσσίζης παρουσίαζε πολλές ἐπιφανειακές ὁμοιότητες με τὸν Βάλδο. Και οἱ δύο ἦταν γόνιοι πλούσιων οἰκογενειῶν ἐμπόρων, και οἱ δύο κατέληξαν νὰ ἀπαρνηθοῦν τὰ πλοῦτη τους και νὰ διδάξουν ὅτι μιὰ ζωὴ στὴν ὑπηρεσία τῆς «κυρᾶς μας τῆς φτώχειας» ἦταν ἡ μοναδικὴ ὁδὸς πρὸς τὴ σωτηρία. Ἐὁ Φραγκίσκος ὁμως στάθηκε πιδ τυχερὸς καθὼς ἀνῆκε σὲ μιὰ γενιὰ μετὰ τὸν Βάλδο, και στὴν ἐποχὴ του ὁ πάπας ἀντέδρασε πιδ ἥπια στὴν καινοτομία τοῦ δόγματος πρὸς ἀποστολικῆς πενίας. Ἐπίσης, ὁ ἅγιος Φραγκίσκος ἦταν πιδ πρόθυμος ἀπ' ὅ,τι ὁ Βάλδος νὰ ἀποδεχτεῖ ἄνωθεν καθοδήγηση.

Ἐὁ Φραγκίσκος, κατὰ κόσμον Τζιοβάννι Μπερναρντόνε, γεννήθηκε τὸ 1182. Ἐὁ πατέρας του ἦταν ἓνας πλούσιος ἔμπορος ποὺ εἶχε συναλλαγές με τὴ Γαλλία· ὁ γιὸς μάλιστα ἐπηρεάστηκε τόσο πολὺ ἀπὸ τὶς γαλλικὲς συνήθειες ποὺ τοῦ δόθηκε τὸ προσωνύμιο «Φραντσέσκο» («Φραντσέζος»)· και λόγω τῆς δημοτικότητας τοῦ Φραγκίσκου, τὸ ὄνομα αὐτὸ διαδόθηκε σὲ ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς γλώσσες.